POLINA TABURCEANU
Universitatea de Stat din Tiraspol
(Chişinău)

PROFESORUL DE TEOLOGIE NICHITA TERPSIHOROV[1] SAU PERSONAJUL IPOCRIT

Ca şi alţi slujitori ai cultului, profesorul de teologie Nichita Terpsihorov este un personaj lipsit de individualitate, căci „întotdeauna el se temea să spună ceva propriu, chiar dacă ar fi avut ceva de spus, şi prefera «să fie de acord cu ideile foarte bine bazate» ale anumiţilor teologi, îngustîndu-le şi pervertindu-le" [p. 21], iar „în şedinţele consiliului Academiei el întotdeauna era de părerea rectorului arhiereu.

– Sunt cu totul solidar cu părerea foarte preţioasă în chestiunea dată, a preasfinţitului şi preacinstitului rector" [p. 21].

Cu alte cuvinte, mai era şi un perfid. Este elocventă, în acest sens, comportarea dezgustătoare a lui Terpsihorov cînd află că profesorul Garusevici a fost rugat de rector să-şi dea demisia sub pretext că acesta propagă în lecţiile sale idei primejdioase şi că o parte din profesori vor să adreseze rectorului o petiţie:

„– …eu am venit la Voi, Sfinte Vlădice, cu ocazia unui eveniment extrem de trist. […] În Academie au fost remarcate de mine fenomene pe cît de nedorite pe atît – îndrăznesc a crede – de intolerabile, – începu a vorbi Terpsihorov cu suspine, privind faţa de masă de catifea, cu motive ţesute pe ea, şi alegînd încet cuvintele trebuincioase pentru a povesti totul scurt şi într-o continuitate convingătoare. – Dispoziţia voastră înţeleaptă, Sfinte Vlădice, relativ la îndepărtarea lui Vladimir Petrovici Garusevici din a noastră alma mater, provoacă o explicare inversată în minţile unor membri ai colegiului profesional… Şi-anume, aceştia văd la dispoziţia aceasta o lipsă de respect faţă de misiunea profesorală şi doresc să prezinte preasfinţiei voastre un fel de protest…" [p. 61].

Tot atunci Terpsihorov nu uită să-şi dea importanţă ca nu cumva rîvna sa să rămînă neobservată: „– Iar eu, din partea mea, – continuă Terpsihorov încet, cu întreruperi, înclinîndu-şi capul la o parte şi clătinîndu-l – avînd în vedere că un asemenea protest, fiind un chip de a lucra necugetat şi dăunător, ar putea să fie cunoscut de studenţi, să zdruncine respectul lor faţă de educatorii lor şi să dea prilej unor nedorite zvonuri şi turburării minţilor, – eu, îndemnat de conştiinţa mea şi de iubirea mea faţă de academia noastră precum şi de rîvna faţă de demnitatea misiunii noastre de profesori, m-am hotărît să aduc la cunoştinţa preasfinţiei voastre, ca să puteţi înlătura pentru viitor urmările triste" [p. 62].

Nu numai fapta, dar şi gesturile, şi cuvintele pe care le alege vorbesc despre firea lui Terpsihorov.

Cel puţin, el avusese curajul să refuze, de faţă cu alţi profesori, să semneze petiţia. „Terpsihorov ridică mîinile şi-şi mişcă palmele, întorcîndu-şi faţa de la Liuţidarschi.

– Pe mine să mă lăsaţi în pace! Eu nu iscălesc nimic!

[1] Personajul va fi analizat în baza nuvelei *Profesorul de teologie* // Vezi volumul *Floare amară* de Leon Donici, Bucureşti: „Cartea Românească", 1952.

BDD-A25961 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:50 UTC)

– Dar de ce n-aţi iscăli şi D-voastră?

– Nu pot, ştiţi, dumneavoastră faceţi ce vreţi, eu – aşa zicînd – mă abţin din principiu.” [p. 56]

Îl va refuza chiar şi pe Garusevici atunci cînd acesta va veni personal să-i ceară indulgenţa. Terpsihorov îl va refuza nu pentru că nu-i împărtăşeşte privirile, ci pentru că se teme de mai marii săi.

De altfel, Terpsihorov credea sincer că procedase corect, căci „întorcîndu-se prin grădina academică, el simţea că acum făcuse o faptă bună, care avea succes, un lucru de care îşi simţi sufletul încîntat” [p. 64].

Nichita Terpsihorov este zugrăvit în două ipostaze: la Academie, adică la locul de muncă, şi în familie.

„În cercurile savante el era considerat ca un cunoscător mare şi adînc al teologiei morale. Iar rectorul vorbea neschimbat despre el:

– Nichita Ivanîci este, aşa zicînd, stîlpul neînvins al ştiinţei, este, ca să zic aşa, lumina luminilor” [p. 21-22].

Ce-i drept, această părere era dictată de felul de a se comporta al lui Nichita Terpsihorov cu mai marii şi de a se linguşi pe lîngă ei, căci „profesorii tineri nu-i plăceau, nu întreţinea cunoştinţă cu ei şi adesea se plîngea de mişcarea bunelor şi slavnicelor, onorabilelor tradiţiuni academice printre educatorii contimporani ai tineretului” [p. 22].

Tot el era acela care în fiecare toamnă propunea consiliului academic „mijloacele sale pentru ridicarea şi îmbunătăţirea calităţilor morale ale studenţilor” şi „înainte de toate, propunea să fie îmbrăcaţi în anteriuri preoţeşti. Iar cînd vreunul din tinerii profesori făcea obiecţiuni, el, prefăcîndu-se speriat, dădea din amîndouă mîinile.

– Nu cumva, întîmplător, sunteţi dintre cei de stînga? De pildă dintre tovarăşii eliberatori, păzi V’ar Dumnezeu!” [p. 21]

Nichita Terpsihorov mai era şi orgolios, căci despre sine el avea o părere cum nu se mai poate de bună: „«Cine dintre noi, – gîndea el, – a ajuns să aibă în viaţă o situaţie însemnată? Nimeni!» Dar imediat după acest gînd, venea un alt gînd: «Tu, numai tu! Şi numai datorită faptelor, meritelor, calităţilor tale, nu pe nemerite, nu degeaba! Tu eşti un învăţat cunoscut, meritosul profesor ordinar, tu eşti respectat de toţi, iubit şi luat în considerare de autoritatea cea mai înaltă». Zîmbind cu condescendenţă, Terpsihorov reţinea mîngîios şi mai multă vreme acest gînd, îşi freca mîinile şi suspina cu părere de bine” [p. 22-23].

Şi de la studenţi cerea să fie respectat, iar „studentul care la examen îl saluta cu un mai profund respect, căpăta întotdeauna o notă mai mare” [p. 21].

Leon Donici foloseşte cele mai variate mijloace pentru a-şi caracteriza personajul. O modalitate interesantă este chiar ocupaţia sa. În cazul de faţă e vorba despre cursul de Teologie morală, „un curs încurcat, greoiu, plin de împrumuturi din scriitori moralişti ruşi şi străini” [p. 21] pe care îl preda Nichita Terpsihorov. „În cursul său el clocotea de ură faţă de concepţiile contrarii concepţiilor lui, le respingea cu un limbajiu brutal şi-i plăceau citatele lungi din opere străine” [p. 21].

Terpsihorov intra atît de bine în rolul de profesor pe care îl juca zi de zi, încît şi în sînul familiei el continua să se comporte la fel. Fiul său, obosit de „prelegerile” zilnice ale tatălui său izbucni: „– Tată! – îl întrerupse Alexandru, ciocănind cu degetele subţiri pe faţa de masă şi privind posomorît în jos: – Scuteşte-ne, pentru Dumnezeu, măcar de data asta de lecţiile dumitale de teologie morală!” [p. 30]

BDD-A25961 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:50 UTC)

Lipsit de personalitate, Terpsihorov apare ba în ipostaza unui Tartuffe, căci se plimba în fiecare zi „pentru îmbunătăţirea digestiei şi pentru o regulată circulaţie a sîngelui” [p. 73], ba în ipostaza unui Harpagon: „– Bun, bun de tot, – zise, tărăgănîndu-şi vocea, Terpsihorov. Aşa, bine! Bun de tot! – Apoi scoase bani, îi numără încetişor, şoptind din buze şi-i dete bucătăresei. Iată bani de piaţă.

– Cam puţin, boerule, pare că nu ajung!

– Ce nu ajung! vezi să ajungă… Mergi cu Domnul!…” [p. 27]

Sau un alt moment: „Gîndind că va pleca din oraş, el îşi aminti că împreună cu el va pleca la vila lui şi amanta sa; un zîmbet vesel trecu pe o clipă sub mustăţile atîrnate, şi buzele lui pline se întredeschiseră. Dar imediat îi veni în gînd că va trebui să cheltuiască bani de prisos şi îi pieri veselia” [p. 28].

De altfel, din fragmentul citat se mai întrezăreşte o caracteristică definitorie a profesorului: făţărnicia. El, care nu-i putea ierta nevestei sale că „zece ani în urmă, întorcîndu-se acasă de la o şedinţă a consiliului Academiei ca să ia din sertarul mesei de scris nişte documente ce le uitase aici, Terpsihorov surprinsese pe soţia sa cu docentul Prozorovschi” [p. 35], însuşi avea o amantă.

Mai mult decît atît. Terpsihorov nu pregeta să o facă pe soţia sa „să simtă toată gravitatea faptei sale” şi tot o „împroşca” cu citate din Biblie: „Femeile asemănătoare vouă, – îi spunea el, – poartă o numire cunoscută, caracterizînd, aşa zicînd, purtarea lor şi într-un anumit fel firea lor, şi anume numirea de desfrînate. Ele se găsesc într-o stare disprețuită de toată lumea. Ştii dumneata ce spunea în Antichitate prorocul Moise? În cartea Leviţilor el a spus astfel: cine va preacurvi cu o femeie măritată, cine va preacurvi cu femeia aproapelui său să fie daţi morţii şi ea şi el! Înţelegi dumneata? Te bucuri de stima tuturor. Pentru ce? Oare vina dumitale e întrucîtva mai mică? Deloc! Nu e mai mică deloc! Şi de ce oare? Exclusiv fiindcă eu, condus de sentimente foarte uşor de înţeles, de mila şi îndurarea creştină, am acoperit ruşinea voastră, păstrînd prin aceasta numele vostru cel bun în societate precum şi stima tuturor celor ce vă cunosc. Făcînd aceasta, nu caut de loc mulţumirea voastră sau celelalte, ci numai pentru corijarea voastră şi pentru împlinirea poruncii evanghelice. Numai singur Dumnezeu atotmilostivul va preţui tot ce am făcut eu pentru voi” [p. 37-38]. Sau, într-un alt episod, Terpsihorov îi dă o altă lecţie de morală teologică soţiei sale: „…dumneata e bine să ai în vedere […] cuvintele apostolului Pavel. Acest mare proroc al neamurilor a spus că cei desfrînaţi nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu, dar… dumneata roagă-te lui Dumnezeu, pocăieşte-te şi e posibil ca Domnul nostru cel atît de bun şi atît de milostiv îşi va apleca urechea Sa spre dumneata şi te va milui în viaţa ce va să vină” [p. 40].

De fapt, Terpsihorov n-a întreprins „nimic din ceea ce fac de obiceiu soţii înşelaţi, cînd surprind pe femeile lor cu amanţii împreună”, adică „nu chemă pe Prozorovschi la duel, nu-l repezi în jos pe scară”, nu pentru că era „om religios, moral şi temător de Dumnezeu” [p. 35], ci pentru că era laş sau se simţea şi el cu musca pe căciulă.

Fariseismul, făţărnicia sunt stări obişnuite pentru Terpsihorov. Să ne amintim episodul cînd Garusevici, dat afară din lucru, vine să-i ceară ajutorul, iar Terpsihorov care tocmai ce fusese cu pîra la rector, îl întîlneşte de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic: „Îmi pare bine să vă văd, prea bunule Vladimir Petrovici, îmi pare foarte bine că vă văd! – zise îmbucurat Terpsihorov, ridicîndu-se din jilţ şi cu zîmbetul pe buze întinzînd

BDD-A25961 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:50 UTC)

cînd o mînă, cînd pe cealaltă. – Vă rog foarte amabil să luaţi loc… uite aici, în jilţişorul acesta, aproape de masă… aici e mai comod… nu bate soarele atît de tare… Vă rog din tot sufletul!” [p. 66].

Posac şi ipocrit, Nichita Terpsihorov era un tiran în familie. În afară de faptul că o adusese pe soţie-sa pînă la demenţă, atitudinea inumană faţă de copiii săi îl face pe feciorul Alexandru să spună despre el: „Mai înainte îmi era frică de el. Acum mi-e scîrbă. Mi-e scîrbă şi-mi vine să rîd cînd mă gîndesc la el… Ştii, cînd eram mici, eu şi cu sora-mea, tata ne interzisese să zîmbim miercurea şi vinerea fiindcă e păcat să ne înveselim în zi de post” [p. 44]. Iar în altă parte: „Ne temeam nu numai de vocea, dar şi de privirea tatălui nostru” [p. 48].

De notat că anume miercurea (sau vinerea), cînd copiilor le era interzis chiar să zîmbească, însuşi Terpsihorov îşi vizita amanta: „Astăzi e Miercuri, – se gîndi el. – Ce bine ar fi să mă duc astăzi!

Amintindu-şi de Olga, el se opri; în memorie răsăriră dintr-odată amănuntele întîlnirilor lor, neştiute de nimeni şi din pricina aceasta inexprimabil de atrăgătoare; ca un val viu şi parfumat se legăna în amintirea lui părul ei lung şi moale, strălucirea ochilor ei limpezi şi întunecoşi” [p. 73].

Un adevărat Tartuffe, care îşi ascunde interesele venale în dosul falsei pietăţi: „Nu strică puţină dragoste… vorba aia… – îşi şoptea el cucerit de gînduri pofticioase şi de dorinţe. Ochii i se bulbucaseră prosteşte, buza de jos se răsfrînsese nestăpînită în afară şi în colţurile gurii lui începură să albească bale, – ia vino la mine, puişorule – să te înghit întreg…

Şi tot drumul pînă la casa amantei sale, înăbuşit de pofte, el repeta:

– Ia vino la mine, puişorule dulce… ham! şi să te înghit!…” [p. 73-74].

Însuşi autorul constată: „Vorbind cu indignare despre desfrîu, despre căderea moravurilor şi despre mînjirea păcătoasă a culcuşului conjugal, el (Terpsihorov – *n. n.*) totuşi nu considera drept desfrîu legătura cu amanta sa” [p. 84].

Ipocrit, Terpsihorov trata pînă şi Biblia (atunci cînd era nevoie) după bunul său plac: „E desfrînat acela – gîndea el adesea, – care comite împreunarea numai din înclinarea păcătoasă, iar nu din trebuinţă. Într-o nevoie extremă chiar Biblia ne povesteşte de fetele lui Lot, care au avut copii cu tatăl lor. Un caz de incest” [p. 84].

După întîmplarea cu Drozdov şi amanta sa, Terpsihorov începu să se îngrijească de reputaţia sa: „Ferească Dumnezeu să fi ajuns la urechea preasfinţitului rector, ar fi suferit bunul meu nume, şi limbile rele ar fi început să vorbească verzi şi uscate! Ferit-a Domnul!” [p. 98-99], dar nici nu vroia să se lepede de amantă: „Voiu începe să mă duc la ea nu vinerea, ci în alte diferite zile, ca întotdeauna să fie de pază şi să nu mai invite pe altcineva” [p. 99].

Nici răzbunarea nu îi era străină: „Deoarece Drozdov trebuia să-şi ţină licenţa în scris la teologie morală, şi – apoi împrejurarea că se apropiau examenele, – Terpsihorov găsi dintr-odată două mijloace să se răzbune pe rivalul său tînăr şi fericit. El zîmbi liniştit” [p. 99].

În familie Terpsihorov era crud. Încerca să controleze viaţa tuturor membrilor familiei sale. De exemplu, cînd fiul său a vrut să intre la Universitate, la Facultatea de ştiinţe, tată-său nu i-a permis, forţîndu-l să intre în Academia Teologică.

Atitudinea inumană a tatălui faţă de fiul său, îl face pe acesta să conchidă într-o discuţie cu unchiul Ivan: „Am gîndit mult… şi tot la tatăl meu. El, de pildă, profesor de

BDD-A25961 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:50 UTC)

morală teologică şi nu ştiu de mai ce, dar mi se pare că e ceva în el extraordinar de imoral, de impertinent, de cinic. Se acoperă numai cu credinţa şi cu tot felul de citate din Sfînta Scriptură…" [p. 49].

Anume felul de a fi al tatălui, atitudinea acestuia faţă de maică-sa, l-a făcut pe Alexandru să-şi piardă pînă la urmă credinţa: „A cerut lumea şi mai cere, plînge, cere, dar ce folos?… Parcă El aude!… Parcă pe El îl mişcă rugăminţile şi lacrimile?… Lumea aceasta e părăsită, toţi suntem părăsiţi şi cu toţii trăim în nefericiri şi jale… Rugaţi-vă!… Cu mare dreptate!… Dar dacă acolo, unde este El în toată slava Sa, – Alexandru întinse mîna-n sus şi faţa lui se desfigură chinuitor, – e pustiu? Dacă acolo nu există nimeni? Atunci pe cine să chemăm, atunci de la cine să cerem?" [p. 80-81]

În aceeaşi cheie este caracterizat Nichita Terpsihorov şi de către fratele său Ivan: „Tatăl tău, că de el e vorba… Rînjeşte şi rînjeşte, tot mereu rînjeşte, dar de ce rînjeşte nimeni pe lume nu ştie. Ce dracu o mai fi vrînd şi el? Face morală la toată lumea, se leagă de tot ce-i văd ochii! Piază-rea, nu om!… Omul adevărat trebuie să fie ştii cum? Blînd ca balsamul! Şi să mai fie şi vesel! Şi cu vorba ca săgeata!" [p. 44-45].

Însă, în cele din urmă, aflăm de unde vine această inumanitate faţă de propriii copii. De la tatăl său, care, după spusele lui Ivan Terpsihorov, le „lua de pildă capul între genunchi, îşi desfăcea cureaua, – purta o curea roşcovană – ne trăgea pantalonii în jos, şi unde începea să ne ardă pe,… locul acela expresiv şi dă-i cu textele din sfînta Scriptură… Arde, şi încă o dată şi arde din nou!… Cum să nu simţi moralitatea lui! Iar după aceea, bătut fiind pînă în pînzele albe, trebuia să-ţi faci faţa veselă şi să-i săruţi mîna cu smerenie: asta se cheamă că ai înţeles, că ai simţit şi că te-ai îndreptat… Am avut un tată crud, fie-i ţărîna uşoară!" [p. 49-50]

Ce-i drept, Nichita Terpsihorov nu-şi bătea copiii, dar îi lovea cu vorba, iar aceasta, după cum se ştie, doare uneori mai tare decît o palmă.

Pînă la urmă, Alexandru îi va spune în faţă tatălui său tot ce crede despre el: „…Ai adus-o pe mama pînă la boală şi groază!… Ştiu asta… Tu eşti vinovat că ea va fi închisă acolo. Unde trăiesc oameni ce şi-au pierdut mintea!… Tu i-ai stricat, i-ai zdrobit viaţa şi sufletul, şi acum priveşti la lucrul acesta ca şi cum nu este opera mîinilor tale!…

– Alexandre! – zise Terpsihorov suspinînd supărat, cum vorbeşti cu mine?! Uiţi că ţi-s tată?

– E-e-e, la dracu! – strigă Alexandru şi izbi cu pumnul pe grămada de cărţi. – La dracu tonul tău de fariseu! Păstrează-l pentru academie! Auzi? Tu ai zdrobit viaţa mamei, şi nu numai viaţa ei… tu m-ai zdrobit şi pe mine! Auzi? M-ai zdrobit pentru totdeauna! Sau poate tu nu-ţi dai seama de asta?" [p. 91-92]

Şi în acelaşi dialog monologat ceva mai departe: „Adu-ţi aminte de copilăria mea! Te rog adu-ţi aminte de ea!… N-am avut nici bucurii de copil, nici zbenguiri… De mic ai băgat spaima în mine… Am ajuns să mă tem de orice… Totul îmi era interzis, totul era înăbuşit în mine… iar tu… tu ai înţeles măcar, ce făceai cînd ne insuflai bogăţia, şi cînd vorbind de dragoste, erai rău, ca…" [p. 92-93]. Iar, în cele din urmă conchide: „Tu mi-ai stricat viaţa, tu m-ai făcut beteag!… Tu eşti inamicul meu de moarte! Iezuit blestemat!…" [p. 94]

Aşadar, personajul lui Leon Donici este caracterizat prin portretul schiţat de către autor, prin cuvintele altor personaje, se mai şi autocaracterizează: prin comportament şi limbaj.

BDD-A25961 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:50 UTC)

Încă o modalitate specifică a scriitorului Leon Donici de a-şi caracteriza personajele este situarea acestora într-un anumit anturaj pe care îl descrie; or, uneori lucrurile care înconjoară personajul vorbesc mult mai mult despre el decît însuşi personajul. Astfel, biroul tatălui său îi păru lui Alexandru „atît de sinistru şi urît, încît el strînse capul în mîini şi gemu printre dinţii strînşi. Şi ieşi repede fără să privească împrejur" [p. 83]. În felul acesta autorul a vrut să traseze o paralelă între sufletul urît şi negru al personajului principal şi camera sa întunecoasă şi sinistră.

Pe parcursul întregii nuvele, profesorul Terpsihorov se prezintă ca o persoană care vrea să pară altfel, mai bun decît este în realitate. Dar realitatea e crudă: soţia sa e dusă la spitalul de boli nervoase, fiul său pleacă din casa părinţilor, iar „în dosul peretelui se auzi, înăbuşit, plîns de femeie, ca un geamăt prelung, îndepărtat, amarnic.

Terpsihorov ascultă o clipă, cu mîna la urechea dreaptă şi strîmbă supărat din buze: plîngea Catia" [p. 100]. Şi pe fiică-sa o aşteaptă o soartă asemenea celei a mamei sau a fratelui său. Dar asta nu-l deranja pe Terpsihorov care „încetul cu încetul pătrundea în Grutzmacher, făcîndu-şi însemnările necesare. După ce sfîrşi de citit, se rezemă de speteaza jilţului, îşi scoase ochelarii şi zîmbind, începu să-şi amintească de succesul lui de ieri în şedinţa Alianţei poporului rus, de mulţumirile gubernatorului şi invitaţia la un prietenesc pahar de ciaiu…" [p. 100].

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. L. Donici, *Floare amară*, Bucureşti: „Cartea Românească", 1952.

BDD-A25961 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:50 UTC)